

Sergio Benvenuto

Thalassa: *Mi a véleménye a pszichoanalízis státuszával kapcsolatos vitákról?*

Sergio Benvenuto: Az utóbbi évtizedek pszichoanalízissel kapcsolatos vitái felszámolták a pszichoanalitikus *establishment* néhány makacs illúzióját: azt, hogy a pszichoanalízis metateóriái tudományosak lennének (a tudományosság modern fogalma, a hipotézisek igazolása értelmében). Manapság inkább a kognitív tudományok és a kötődéelmélet foglalták el a klasszikus akadémikus pszichológiai pozíciókat és ők próbálták (ha nem is mindig sikerrel) hipotéziseket, modelleket és pszichoterápiákat ajánlani a tudományos közösség által elfogadott kritériumok és eljárások szerint.

Azonban a pszichoanalízis nem halt ki mindezek hatására – sőt tovább terjeszkedik olyan kultúrákban és országokban, ahol politikai okokból mostanáig nem érvényesülhetett (Oroszországban, Kínában stb.). Továbbá, Nyugaton a „lélekgyógyítással” kapcsolatos új, növekvő igényeknek vagyunk tanúi, amely az *epimeleia heautou*, az „éngondozás” erősödő szükségletét jelzi. Igaz, hogy a pszichoanalízis – különösen hagyományos formájában – évekig tartó, heti három-négy ülésben zajló terápiaként nem tud megfelelni a lélekgyógyítással kapcsolatos erősödő igénynek: a magas költségek és a nagy időráfordítás ezt tömegméretekben nem teszi lehetővé. Azonban azt hiszem, hogy a pszichoanalízis, a gyógyszeres és a kognitív viselkedésterápiák konkurenciája ellenére fenntartja privilegizált, mondhatnám arisztokratikus, pozícióját a „lelki kúrák” körében.

Valójában félrevivőnek tartom a mai viták nagy részét – különösen az angolszász szakirodalomban –, amelyek abból a kérdésből indulnak ki, hogy „tudományos-e a pszichoanalízis?”. A pszichoanalízis, lévén elsősorban elméletek összessége és egy specifikus technika, *társadalmi gyakorlatnak* tekinthető. Korunkra tipikusan jellemző gyakorlat, más társadalmi praktikákhoz hasonlóan – keresetlenül felsorolva ilyen a turizmus, a szabad sajtó, a jogging, a színház-

vagy mozilátogatás, a politikai viták, stb. Nyilván senki nem kérdezi meg, hogy „van-e tudományos alapja a turizmusnak?”. Természetesen ha egy sor kifinomult kutatás megkérdőjelezhetetlenül kimutatná, hogy a tömegturizmus káros – hogy például ténylegesen növeli a xenofóbiát, a népek közötti ellenségességet, vagy a pánikrohamokat, akkor problémák lennének. Azonban mindezzel addig senki sem bizonyította, hogy a pszichoanalízis kárt okoz, sőt, ha hihetünk az eddig elvégzett vizsgálatoknak (például Luborsky klasszikus felméréseinek), akkor nem kevesebb dokumentálható hatást fejt ki, mint más terápiák. Honnan ered akkor ez a gyötrő gondolat, hogy a pszichoanalízis tudományos-e vagy sem? Talán (1) a szcientista önfélreértésből (Habermas), amelynek csapdájába sok analitikus beleesik, aki azt vallja, hogy a pszichoanalitikus elméletek bizonyított tudományos hipotézisek lennének, (2) azok vágyából, akik szeretnék sarlatánságként elvetni a pszichoanalízist. Ebben a második esetben megtestesül a pszichoanalízis mentalitásával és etikájával szembeni rosszindulat: azért reménykednek a tudományos bizonyítékokban, hogy kiiktathassák a pszichoanalízist a „tisztelretméltó” gyakorlatok köréből. Hasonlóképp ahhoz, amikor szigorú tudományos bizonyítékokat követelnek a turizmus politikai és intellektuális hatásaival kapcsolatban – ahogy az bizonyos országokban megessik –, hogy maximálisan korlátozzák a lakosság mozgását.

Azt gondolom, hogy a pszichoanalízis ahhoz hasonló társadalmi gyakorlat, amit a görögök *phronesisnek*, a rómaiak pedig *prudentiának* neveztek: azaz a tudományok és a művészetek között elhelyezkedő gyakorlat (ahogy azt Arisztotelész mondta). A pszichoanalízis nem tisztán kreatív tevékenység, mint a művészet, de nem is olyasfajta tudás, mint a kémia vagy a szociológia: az „éngondozás” gyakorlata, amely ha nem is tudományos, de egy olyan évszázad által elismert lelki gyógy mód, mely században a tudomány és a technika volt az uralkodó.

Mit gondol a pszichoanalízis relevanciájáról korunk pszichológiájában és kultúrájában?

A pszichoanalízis egy olyan lelki elaborációmód, amely azokra a társadalmakra jellemző, ahol a szabad verseny kapitalizmus és a képviselési demokrácia struktúrái az uralkodók, és ahol a tudomány és a technológia tudományos alapokon áll. Nem véletlen, hogy a pszichoanalízis nem tud virágzásnak indulni azokban az országokban, amelyek híján vannak ezen feltételek valamelyikének (mint a fasiszta vagy kommunista rezsimek, az iszlám országok vagy az iparilag fejletlen országok). Egyszóval ha nem jött volna létre a pszichoanalízis, a 20. században fel kellett volna találnunk. A pszichoanalízis alapja a nem előírtság és amit az ókoriak *parthesiának*, az őszinte beszéd szabadságának, a szív kitérésének neveztek: arra a gondolatra utal, hogy a teljes mértékben véghezvitt szabad szólás végül megszabadít a rossztól. Azaz, a pszichoanalízis az igazság etikai primátusán alapul („az igazság szabaddá tesz”). Olyan alanyok

gyakorlatát jelenti, akik nem csupán meg akarnak szabadulni sajátosságos tüneteiktől, hanem meg is akarják ismerni az igazságot saját bajukkal kapcsolatban. Egy olyan gyakorlat tehát, amely kifejezi az „éngondozás” elválaszthatatlanságát az önmagunkkal kapcsolatos igazság kutatásától. Talán mindaddig, amíg társadalmaink megőrzik egyfelől a liberális demokráciát, másfelől pedig a tudomány és a technika primátusát, a pszichoanalízis fennmarad, mint a *Zeitgeistre* leginkább jellemző társadalmi rétegek éngondozási formája.

Mit jelent az Ön személyes munkájában a pszichoanalízis?

Évek óta egy olyan pszichoanalízissel kísérletezem, amelyet *minimalistának* neveznék. Ez nem csupán a különféle pszichoanalitikus metapszichológiák egyszerű kizárására korlátozódik. Kétségtelenül minden *phronesisnek* van „művészi” és „tudományos” oldala, amely egy tudáshálót formál maga köré: egy évszázad során az analitikusok felhalmoztak bizonyos tudást, amely azonban különbözik az alaptudományoktól; kifejezetten gyakorlati jellege van. Egyszóval, a pszichoanalízis még várja a maga Machiavellijét (aki megalapította a politikatudományt).

Gyakorló analitikus vagyok, tagja az SGAI-nek (Olasz Csoportanalitikusok Társasága), de gyakorlatilag nem tartozom semmilyen iskolához vagy irányzathoz: egy minimalista pszichoanalízissel próbálkozom, amely a pszichoanalízis alapjának az éngondozás társadalmi gyakorlatát tekinti. Megpróbálom kiszűrni a lényegét mindannak, amit a pszichoanalitikus gyakorlat és elmélet egy évszázad alatt létrehozott, egyaránt koncentráva az elméletre és a gyakorlatra. Egyszóval zárójelbe teszem a különféle elméleteket és a pszichoanalitikus gyakorlat lényegét mint *parthesiát* tekintem. Ennek a lényegnek a megtalálása az a feladat, amit ma a legérdekesebbnek tartok a pszichoanalízisben – ezen túl természetesen mindenki szabadon összekapcsolhat különféle analitikus hipotéziseket és modelleket.

Minden iskola vagy hagyomány javasol valamilyen értelmezést (az álmokkal, a tünetekkel, az elvétésekkel, az áttételi aktusokkal, stb. kapcsolatban), de ami számít, az az, hogy meg kell fogalmazni az emberi élet valamely értelmezhető dimenzióját. Aki a pszichoanalízist támadja, valójában az élet értelmezhető dimenziójával szemben lép fel: ezen emberek számára bajainknak és problémáinknak nincs semmilyen metaforikus arculata, ezek nem bírnak semmilyen jelentéssel, csupán homályos, izoláltan létező okok hatásai. Tehát azt hiszem, hogy nem az a fontos, hogy mit értelmezünk, hanem az értelmezés maga – még akkor is, ha az értelmezést soha nem kell összekeverni a tudományos értelemben vett „magyarázattal”. Az én praxisomban az értelmezés tartalma sokkal inkább az eset jellegzetességeihez kapcsolódik, az alanyhoz és a problémához: a pácienssel együtt az ő értelmezési kulcsát keresem. Nem egy adott értelmezési sémát alkalmazok minden esetre, hanem egy olyan sémát keresek minden páciensnél, amely lehetővé teszi, hogy érthetően rekonstruáljuk az ő

konstellációját. Nem alkalmazok semmilyen eklekticizmust, inkább egyénre szabom az értelmezési sémát.

A pszichoanalízis egy másik alappontja a történetiséghez való viszonya: részt vállal abból a megközelítésből, hogy problémáink és bajaink nagy része nem jelentés nélküli organikus folyamatok következménye, nem is a genotípus mindannyiunknál megjelenő fenotipikus leképeződése és nem is a hibás kognitív stratégiák eredménye, hanem a *szubjektivitás történeti konstrukciójának* nyoma és hatása. A pszichoanalízis jellegzetességét különféle elméleteken és modelleken túl a szubjektum történeti rekonstrukciója – és a szubjektum felépülésének ára – adja: az én praxisom a rekonstrukció gyakorlata (*Konstruktion*). Ez a rekonstrukció azonban nem tisztán történeti, megnyilvánul az áttételben, azaz az érzelmi és ösztönfolyamatok olvasztótégelyében: célja tehát az egyes szubjektum pozíciójának módosítása az alapvető tárgyakkal kapcsolatban, amelyek az ösztönöket és vágyakat strukturálják a gyerekkortól kezdődően. A rekonstrukció valójában azonos egy korai szakaszban kialakult örömszerzés elhagyásával, vagy ha úgy tetszik az arról való leszoktatással. Ily módon tehát az analízisben létrejövő tudás nem tudományos vagy leíró jellegű, hanem aktív *praxis*, a saját libidóökonómia átfordítása.

Csabai Márta fordítása